

SLOVENSKA LITERARNA KRITIKA O NARODNI IDENTITETI V SODOBNEM SLOVENSKEM ROMANU V ITALIJI

Maja Smotlak

Trst

UDK 821.163.6(450)–31.09"20"
UDK 82.09(497.4):323.1(450.361)

Ena izmed osrednjih nalog literarne kritike je nedvomno analiziranje in vrednotenje literarnih del, v okviru česar se avtorji kritik opredelijo tudi do posameznih vsebin, ki jih literarno delo upodablja. V primeru sodobnega slovenskega romana v Italiji ostaja v skladu z njegovo tradicijo in v nasprotju s prevladujočim trendom v slovenski književnosti ena izmed izrazitih vsebinskih sestavin narodna identiteta. Prispevek predstavlja recepcijo narodne identitete pri slovenski literarni kritiki.

literarna kritika, slovenski roman, slovenska književnost v Italiji, narodna identiteta

One of the main tasks of literary criticism is undoubtedly the analysis and evaluation of literature, in the context of which critics express their views on single elements within literary works. In the case of the contemporary Slovene novel in Italy, in keeping with its tradition and contrary to the prevailing trends in Slovene literary production, national identity remains one of the most prominent features. This paper presents the reception of this feature in Slovene literary criticism.

literary criticism, Slovene novel, Slovene literature in Italy, national identity

Roman, narodna identiteta in literarna kritika

V 19. stoletju, času intenzivnega in množičnega oblikovanja ter uveljavljanja posameznih evropskih narodnih identitet, sta bila časopisje in leposlovje, znotraj tega predvsem roman, dve izmed osrednjih sredstev tega procesa (Anderson 2007: 44). Z delitvijo literature na nacionalne sisteme so se v vseevropski tekmi za dokazovanje kulturne zrelosti posameznih narodov razmahnila vsa področja literarne recepcije, med njimi tudi reproduktivna oz. kritiška. Slovenski leposlovni sistem z literarno kritiko vred je sledil omenjenemu evropskemu dogajanju. Precej enotno je spodbujal vpletanje narodno-aktivističnih idej, in sicer »‘slovenskost’ kot temo, sklop problemov in predstav« (Juvan 2008: 7), v tedaj šele na novo snujoča se romanescna besedila.

S krizo evropskih narodnih identitet v drugi polovici 20. stoletja se je vez med literaturo in narodom vse bolj rahljala. Znotraj literarnega ustvarjanja in recepcije so namesto naroda v ospredje stopile druge vrednote in ob prehodu v 21. stoletje je prišlo vzporedno z mislijo o smrti romana tudi do popolne relativizacije starih vrednot. Tako se je tudi na Slovenskem kmalu po izteku 2. svetovne vojne pod vplivom socialistične

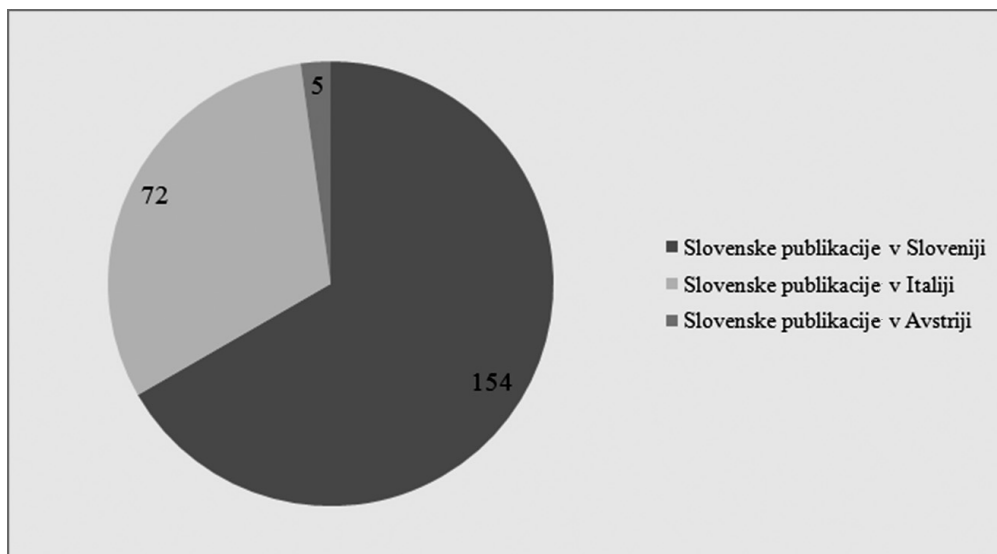
ideje internacionalizma začel umik narodne tematike iz leposlovja na račun intimizma in postmodernističnega eksperimentiranja. Ta naj bi se celovito izpolnil z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991, ko se je ubesedovanje naroda kazalo le še v zelo okrnjenem obsegu in se »od osrednjega modela/velike teme slovenske literature [...] preselilo na njeno obrobje (geografsko mejo)« (Pregelj 2010: 286).

Na enem izmed takih slovenskih nacionalnih »obrobij« nastaja tudi slovenska književnost v Italiji, katere pisci se niso nikdar skupinsko, radikalno in dokončno oddaljili od literariziranja narodne identitete. Slednjo jim narekujejo specifične družbenopolitične razmere, ki so se in se še vedno razlikujejo od osrednjeslovenskega prostora. Tudi najsodobnejši romani, izdani med letoma 1991 in 2013, večidel težijo k ohranjanju narodne tematike, o kateri se po osamosvojitvi Slovenije (med letoma 1991 in 1997) ni več pisalo toliko kot prej, in to predvsem pri piscih, rojenih po letu 1940, od leta 1998 pa se narodna tematika v literarnih besedilih spet pojavlja pogosteje, predvsem v romanih avtorjev, rojenih med letoma 1913 in 1940. V okviru tega se zastavlja vprašanje, kako takšno usmerjenost sodobnih slovenskih romanov v Italiji, ki v odnosu do naroda ne sledijo v celoti trendom literarne produkcije matice, dojema sočasna slovenska literarna kritika.

Slovenska literarna kritika o sodobnem slovenskem romanu v Italiji¹

Med letoma 1991 in 2013 je bilo v Italiji izdanih 43 romanov 14 piscev. Avtorji omenjenih del so Boris Pahor (1913), Alojz Rebula (1924), Bojan Pavletič (1928–2010), Evelina Umek (1939), Irena Žerjal (1940), Sergej Verč (1948), Marij Čuk (1952), Dušan Jelinčič (1953), Jasna Jurečič (1955–2014), Marko Sosič (1958), Igor Škamperle (1962), Vilma Purič (1966), Matjaž Klemše (1978) in Erik Sancin (1981). Njihovim romanom literarna kritika v Sloveniji namenja precejšnjo pozornost, našteli smo namreč kar 154 literarnih kritik (Slika 1). Največ (46) kritik slovenskih romanov v Italiji je bilo objavljenih v osrednjem slovenskem časopisu *Delo*, medtem ko se reviji, ki sodita »med najbolj priznane medije za literarno kritiko« (Jereb 2010: 120), zanje zanimata veliko manj: revija *Literatura* je objavila 12 kritik, *Sodobnost* pa pet. *Delu* po številu literarnih kritik slovenskih romanov, izdanih v Italiji, sledijo slovenski tiski, ki izhajajo prav tam: dnevnik *Primorski dnevnik* s 30 kritikami, mesečnik *Mladika* s 25 kritikami in tednik *Novi glas* s 16 kritikami. Najmanjše zanimanje za slovenske romane v Italiji se kaže v slovenskih publikacijah v Avstriji.

¹ V okvir raziskave je bilo vključenih 231 podpisanih literarnih kritik, ki se ukvarjajo s sodobnimi slovenskimi romani v Italiji in so poleg tega vpisane v COBISS ter so bile objavljene v istem časovnem razdobju kot recenzirani romani, torej med letoma 1991 in 2013.

Slika 1: Število literarnih kritik sodobnega slovenskega romana v Italiji v slovenskem tisku v Sloveniji, Italiji in Avstriji (1991–2013)

Opredelevanje slovenske literarne kritike do narodne identitete v sodobnih slovenskih romanih v Italiji

Če pogledamo, kako se literarna kritika odziva na prisotnost narodne identitete v sodobnih slovenskih romanih v Italiji, lahko ugotovimo, da se slovenska literarna kritika najbolj številčno odziva na romane, ki vsebujejo nizko ali nično prisotnost teme narodne identitete (Slika 2). Največ odzivov je deležen roman Marka Sosiča *Balerina, balerina* (1997), ki se le v manjši meri dotika teme naroda. Sledita mu romana *Kraljeva hči* (1997) Igorja Škamperleta in *Biseri pod snegom* (1992) Dušana Jelinčiča, ki se ob vprašanju narodne identitete prav tako ustavljata le bežno. Večina romanov, ki narodno identiteto obravnavajo širše, je deležna precej manjšega odziva literarnih kritikov. Na dnu lestvice njihovega zanimanja so besedila Bojana Pavletiča, Eveline Umek, Irene Žerjal in vseh treh najmlajših romanopiscev – Vilme Purič, Matjaža Klemšeta in Erika Sancina, kar lahko zagotovo delno pripišemo tudi doslej (še) precej omejenemu obsegu njihovega romanesknega opusa.

Avtor, roman in leto prve izdaje	Literarne kritike	Prisotnost narodne identitete
SOSIČ, M.: <i>Balerina, balerina</i> (1997)	15	nizka
ŠKAMPERLE, I.: <i>Kraljeva hči</i> (1997)	13	nizka
REBULA, A.: <i>Kačja roža</i> (1994)	12	visoka
JELINČIČ, D.: <i>Biseri pod snegom</i> (1992)	12	nizka
REBULA, A.: <i>Nokturno za Primorsko</i> (2004)	11	visoka
JELINČIČ, D.: <i>Umor pod K2</i> (2000)	11	nična
PAHOR, B.: <i>Zibelka sveta</i> (1999)	10	visoka
JELINČIČ, D.: <i>Budovo oko</i> (1998)	10	nična
JELINČIČ, D.: <i>Ljubezen v času samote</i> (2000)	10	nična
JELINČIČ, D.: <i>Tema na pomolu</i> (1995)	9	nična
ČUK, M.: <i>Pena majskega vala</i> (1998)	7	visoka
ŠKAMPERLE, I.: <i>Sneg na zlati veji</i> (1992)	7	nizka
REBULA, A.: <i>Cesta s cipreso in zvezdo</i> (1998)	6	visoka
REBULA, A.: <i>Jutranjice za Slovenijo</i> (2000)	6	visoka
REBULA, A.: <i>Skrivnost kostanjevega gozda</i> (2010)	6	visoka
SOSIČ, M.: <i>Tito, amor mijo</i> (2005)	6	visoka
REBULA, A.: <i>Zvonovi Nilandije</i> (2005)	5	srednja
UMEK, E.: <i>Po sledih Fate morgane</i> (2008)	5	visoka
VERČ, S.: <i>Skrivnost turkizne meduze</i> (1998)	5	nizka
VERČ, S.: <i>Pogrebna maškarada</i> (2003)	5	nizka
JELINČIČ, D.: <i>Martin Čemur</i> (2002)	5	visoka
PURIČ, V.: <i>Burjin čas</i> (2009)	5	nizka
PAHOR, B.: <i>Zgodba o reki, kripti in dvorjivem golobu</i> (2003)	4	visoka
REBULA, A.: <i>Maranathà ali Leto 999</i> (1996)	4	nizka
REBULA, A.: <i>Ob babilonski reki</i> (2007)	4	visoka
JELINČIČ, D.: <i>Kam gre veter, ko ne piha</i> (2007)	4	nizka
JUREČIČ, J.: <i>Prerokuj mi še enkrat</i> (2008)	4	nizka
SOSIČ, M.: <i>Ki od daleč prihajaš v mojo bližino</i> (2012)	4	nizka
REBULA, A.: <i>Četverorečje</i> (2011)	3	visoka
UMEK, E.: <i>Frizerka</i> (2005)	3	visoka
ŽERJAL, I.: <i>Kreda in hijacinte</i> (2006)	3	srednja
VERČ, S.: <i>Rolandov steber</i> (1991)	3	nizka
PAVLETIČ, B.: <i>Zvoki barv</i> (2010)	2	visoka
UMEK, E.: <i>Hiša na Krasu</i> (2006)	2	visoka
ŽERJAL, I.: <i>Magnetofonski trak</i> (1994)	2	nizka
JELINČIČ, D.: <i>Bela dama Devinska</i> (2010)	2	nična
UMEK, E.: <i>Zlata poroka ali Tržaški blues</i> (2010)	1	visoka
VERČ, S.: <i>Mož, ki je bral Disneyjeve stripe</i> (2009)	1	nizka
JELINČIČ, D.: <i>Nocoj bom ubil Chomskega</i> (2012)	1	nizka
PURIČ, V.: <i>Brez zime</i> (2012)	1	nična
KLEMŠE, M.: <i>V zakrpanih gozdarjih</i> (2009)	1	nična
SANCIN, E.: <i>Nekje sredi vročine</i> (2003)	1	nična
REBULA, A.: <i>Pred poslednjim dnevom</i> (2013)	0	nizka

Slika 2: Razmerje med stopnjo prisotnosti teme narodne identitete v sodobnih slovenskih romanih v Italiji in številom literarnih kritik (1991–2013)²

Na podlagi njihove opredelitve do teme naroda v sodobnih slovenskih romanih v Italiji je slovenske literarne kritike mogoče razvrstiti v dve okvirni skupini,³ in sicer na zagovornike narodne identitete in njene nasprotnike.

² Stopnja prisotnosti narodne identitete je določena na podlagi razmerja med številom strani celotnega besedila in številom strani, ki zajemajo odlomke, v katerih je obravnavana narodna tematika.

³ Ob tem velja opozoriti, da se včasih isti kritik lahko pri različnih delih opredeljuje do teme naroda drugače in se torej umešča v obe skupini hkrati.

Zagovorniki narodne identitete v slovenskem romanu v Italiji

Literarizacijo narodne identitete zagovarjajo večidel literarni kritiki, ki ocenjujejo romane, v katerih je ta tema obravnavana širše. Največkrat gre za dela Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Bojana Pavletiča, Eveline Umek, Irene Žerjal, Marija Čuka in Vilme Purič. V njih kritiki prepoznajo koristnost ubesedovanja narodne tematike, zato odobravajo njeno ohranjanje in razvijanje.

Eden najpogostejših argumentov, s katerim utemeljujejo svoje opredeljevanje v prid narodni tematiki, je dolgoletna ogroženost slovenstva v Furlaniji – Julijski krajini, ki po mnenju nekaterih kritikov še vedno ostaja nerazrešena. Takšno mnenje izrazi na primer Božo Rustja (2011: 58) v svojem pisanju ob Rebulovem *Nokturnu za Primorsko* (2004), ko meni, da je

pripadnikom velikih narodov [...] ukvarjanje z narodnostno problematiko nerazumljivo, a je pripadniku malega naroda, ki povrh tega živi na njegovem obrobju in je bil zaradi svoje narodne pripadnosti preganjan, povsem razumljivo, če ne celo eksistenčnega pomena.

Podobno je tudi mnenje Majde Artač Sturman (2009: 29) glede romana Vilme Purič *Burjin čas* (2009), meni namreč, da je z načinom pristopa, kako se roman loteva vprašanja narodne identitete, mogoče najti odgovore na vprašanja, ki so za Slovence v Italiji še vedno življenjskega pomena:

Zakaj pa smo sploh tu, zakaj govorimo s svojimi otroki slovensko, zakaj jih vpisujemo v slovenske šole, zakaj si profesorji prizadevamo za ohranjanje slovenskega jezika in identitete, zakaj se zbiramo v društvih in na proslavah, zakaj predstavljamo nove knjige in publikacije? (prav tam: 29)

Drugi argument, s katerim literarni kritiki pogosto podpirajo prisotnost narodne tematike v analiziranih romanih, je njena informativna vloga zlasti v odnosu do Slovencev iz Slovenije in njihovih mlajših generacij. Pri Pahorjevem romanu *Zibelka sveta* (1999) se Urošu Črnigoju (1999: 37) na primer zdi dobro, da lahko bralec iz pogovorov med protagonistom in njegovo partnerko »izve veliko o slovenstvu in tem [...], kako ga razumejo zamejci, ki se pod italijansko oblastjo še vedno borijo za svoje manjšinske pravice«. Podobno razmišlja Lev Detela (1994) ob romanu Irene Žerjal *Magnetofonski trak* (1994); pravi, da se preko tega, ko avtorica v delo vnaša

tragično dogajanje v zamejstvu: upad slovenskih otrok v slovenskih šolah, razlaščenje zemlje, ujetost v resignacijo zaradi nemoči, da bi kar koli spremenili[,] lušči podoba v osrednji Sloveniji velikokrat malo znanega zamejskega utripa [in] analitično predstavljen[a] podob[a] slovenske družbe, ki vse prevečkrat po krivici ostaja na robu širšega narodnega zanimanja. (Detela 1994: 7)

Ajda Kristina Trontelj (2006: 158) gre še korak dlje in Rebulovo obravnavanje narodne tematike v *Zvonovih Nilandije* (2005) označi celo za drznost, saj meni, da v »današnjem času, ko zlasti med mladimi slovenstvo pogosto ni več vrednota, Rebulov roman izzivalno postavi oltar domovini.«

Kritiki svoje naklonjeno vrednotenje literariziranja narodne identitete nemalokrat utemeljujejo tudi s tem, ko izpostavljajo, da je ta v posameznih romanih predstavljena na nevsiljiv, inovativen in kritičen način. Tako na primer Dušan Jelinčič v svojem edinem romanu *Martin Čemur* (2002), ki se poglobljeno ukvarja z narodno temo, to ovrednoti pozitivno, kajti »narodnostne tematike [se] loti na samosvoj način«, »v bistveno drugačnih razmerjih in podobah« (Črničoj 2003b: 101), kot to počnejo starejši pisci.

V krogu zagovornikov tvorijo posebno, manjšo podskupino »iskalci« narodne identitete, ki v svojih kritikah romanov z nizko prisotnostjo narodne teme ali brez nje izpostavljajo njene redke elemente ali ravno njeno odsotnost. Eden takih primerov je odziv Martina Jevnikarja, ki se je čudil redkobesednosti Alojza Rebule v zvezi z narodom v romanu *Maranathà ali Leto 999* (1996). Jevnikar (1997: 92) povzame vse ključne elemente, ki se v literarnem delu nanašajo na Slovence, čeprav »nobeden ne nastopa osebno«. Podobno se zgodi tudi v romanu Dušana Jelinčiča *Bela dama Devinska* (2010), v katerem je narodna identiteta komajda opazna, kljub temu pa jo Matej Bogataj (2010: 14) v svoji kritiki izpostavlja in prepozna v tem, da so v romanu prikazani »zlobni graščak na hribu in pod njim pridni marljivi pošteni ribiči (spomnimo se samopodobe slovenstva iz anket), v tem primeru seveda še etnično navzkrižni, čeprav je zadeva očitno iz časov pred prebujanjem nacionalnega«. Na narodnostno tematiko z veliko vnemo opozarjajo tudi mnogi kritiki, ki se ukvarjajo z največkrat recenziranim sodobnim slovenskim romanom v Italiji, Sosičevu *Balerino, balerino*, v katerem ta tematika sploh ni izrazito poudarjena. Breda Susič (1997: 8) na primer trdi, da je »[d]elo [...] prežeto z našo slovensko identiteto, čeprav je tema univerzalna«.

Nasprotniki narodne identitete v slovenskem romanu v Italiji

Obratno od zagovornikov se nasprotniki narodne teme v slovenskih romanih v Italiji do njenega leposlovnega ubesedovanja opredeljujejo negativno oziroma prisotnosti te teme v leposlovnih besedilih ne odobravajo. Kritiki, ki se ji najbolj odločno zoperstavljajo, svoje stališče najpogosteje upravičujejo z opozarjanjem na nevarnost, da lahko narodna tematika vsebuje nacionalistične klice ter spodbuja šovinizem, konservativnost in zapiranje naroda pred drugimi. V svoji literarni kritiki Rebulovega *Četverorečja* (2011) Barbara Jurša (2011: 27) protagonista označi za nacionalnega fanatika. Poleg tega se ji zdi, da Rebulovo pisanje o narodu v tem primeru »ponuja vzglede narodne samozavesti, ki se lahko zdijo nevarni: Jeanette ima denimo raje Norberta, ki je 'cel Slovenec', kot svojega prejšnjega snubca, ki je bil le 'pol Slovenec'«. Enako tudi Matejka Grgič (1998: 11) očita Mariju Čuku, da je protagonist romana *Pena majskega vala* (1998) zapet »v svoji slovenskosti«, saj svoji italijanski ljubljeni ženski »govori o Ketteju, Kosovelu, Spacalu in o vsem, kar je slovenskega kdaj bilo v Trstu, kot bi bral iz srednješolskega učbenika«. Ob tem se kritičarka sprašuje,

ali res živimo v takem svetu? Ali res avtor mlajše generacije, ki se je že izkazal za odprtega, neobremenjenega, takole občuti tole zamejstvo? Torej se ni nič spremenilo od Rebulovih, Pahorjevih najboljših let? Smo še vedno tam: mi – oni, žrtve – krvniki, Trst – življenje? Kaj je Marija Čuka prisililo v tako pisanje? Kaj? (prav tam: 11)

Nekateri drugi kritiki zavračajo narodno tematiko zato, ker se jim zdi, da obremenjuje literarnost romanov, zaradi česar za večino bralcev postanejo nezanimivi. Tako na primer pri Pahorjevem romanu *Zibelka sveta* Valentina Parovel (2000: 188) nasprotno od Uroša Črnigoja meni, da protagonistova esejistična razmišljanja, v katerih je prevladujoča tema narodne identitete, »najbrž ne ustreza[jo] vsem bralskim interesom«. Kritiki, ki podobno koncipirajo narodno tematiko, menijo, da ta romane z večjo lahkoto privede v patetiko in samopomilovanje (Bratož 2006) ter jim odvzame prepričljivost. Prav slednje se po mnenju Toma Virka (1992: 22) zgodi v primeru romana Sergeja Verča *Rolandov steber* (1991), o katerem trdi, da je »naravnost obremenjen z zamejsko problematiko«. Matej Bogataj (1992: 86) isti roman ocenjuje še bolj negativno; zdi se mu, da Verčevo delo »ne uspe biti čista kriminalka zato, ker je postavljen v okvir nacionalnega, preteklega, nadindividualne krivde, v okolje, v katerem ljudje niso posamezniki, temveč del nečesa večjega, trajnejšega, usodnejšega, kot je pripadnost skupini«. Za neprimerno in neprepričljivo označi piščevo izbiro, da so »razlogi za umore pravzaprav travmatična narodova razcepljenost, ki se vleče od državljanske vojne naprej«.

Nasprotniki literariziranja narodne identitete svoje stališče argumentirajo tudi z mnenjem, da je obravnavanje te teme v slovenskem romanu v Italiji klišejsko in neizvirno. Zaradi tega so še posebej navdušeni, ko – kot v primeru Jelinčičevega romana *Ljubezen v času samote* – v literarnem delu

[n]i Slovencev. Oziroma: nikjer ni eksplicitno zapisano, da je kdo Slovenec, nikjer ni obravnavano »manjšinsko vprašanje«, za katerega se je do nedavnega zdelo, da mora biti vsaj omenjeno v slehernem delu kakega zamejskega avtorja. Jelinčič ne opisuje Trsta brez Slovencev, pač pa opisuje skupino ljudi, ki jih ne družijo (pa niti ne ločuje) narodnost. (Grgič 2000: 10)

Posebno podskupino nasprotnikov literarnega upodabljanja narodne identitete tvorijo kritiki, ki poleg nasprotovanja upodabljanju primarno slovenske narodne identitete promovirajo večkulturnost in medkulturnost. Ti pišejo predvsem o romanih avtorjev, ki redkeje ali v manjšem obsegu posegajo po temi naroda, in sicer o delih Sergeja Verča, Dušana Jelinčiča, Jasne Jurečič, Marka Sosiča in Igorja Škamperleta. Svojo romaneskno oddaljitev od narodne tematike omenjeni romanopisci nadomeščajo s približevanjem večnarodnosti in medkulturnosti, kar kritika precej enoglasno ceni. Slednje se pokaže prek literarnih kritik številnih gornjskih romanov Dušana Jelinčiča, kakršen je tudi *Umor pod K2*, pri katerem Mihael Bregant (2001: 72) avtorju priznava inovativnost, saj je »s svojim pozitivnim odnosom do tujcev [...] aktualen [...] v [...] anksiozni in naši sramotno samozadostni Sloveniji. Ni slučajno, da tu svežo sapo soustvarja prav zamejec.«

Zelo podobno tudi pri tretjem Sosičevem romanu, *Ki od daleč prihajaš v mojo bližino* (2012), kritiki opazajo in pozitivno vrednotijo piščevo izbiro, da prek osrednjega lika poskuša preseči razdalje med narodi in pokazati na nesmiselnost predsodkov. Tako na primer Jaroslav Skrušný (2012: 15) zaznava, da gre v delu za »spominsko reinkarnacijo in človeško rehabilitacijo [...] vseh beguncev, nemočnih in preganjanih večnih Judov, žrtev zadnje vojne v nekdanji Jugoslaviji, novodobnih razseljencev in brezdomcev tega sveta«. Tudi po mnenju Gabriele Babnik (2012: 20) je protagonist »na strani tistih, ki zagovarjajo multiplo identiteto, [njegov, op. M. S.] oče [pa] na strani onih, ki stremijo k čistosti«.

Razdvojenost kritičkih zapisov o literarizaciji narodne identitete

Ob proučitvi vseh razpoložljivih slovenskih literarnih kritik sodobnih slovenskih romanov, ki nastajajo v Italiji, je najbolj očitna razdvojenost recepcije narodne tematike v njih. Kritiki se namreč delijo na zagovornike ali nasprotnike literariziranja narodne identitete, pri čemer so njihovi argumenti v precejšnjem ravnovesju. Iz stališč zagovornikov je mogoče izpeljati spoznanje, da izhajajo iz upoštevanja specifičnosti družbenopolitičnega okvira, v katerem nastajajo recenzirani romani, in zavedanja o nizki seznanjenosti s tem v osrednjeslovenskem prostoru. Nasprotnikom pa je skupno, da recenzirane romane izvzamejo iz njihovega ožjega, izvirnega konteksta in jih obravnavajo neodvisno od družbenega ozadja, enakovredno s preostankom slovenskega leposlovja. Med t. i. nasprotniki se vse bolj množijo podporniki ubesedovanja narodne raznolikosti in medkulturnosti, ki se nekoliko približajo tudi zagovornikom, ko menijo, da ravno specifičen, narodnostno mejni položaj Slovencev v Italiji omogoča večjo senzibilnost in odprtost pri pristopanju k sodobnim vprašanjem, vezanim na raznolikost ter vsestransko pretočnost sporazumevanja med narodi.

Literatura

- ANDERSON, Benedict Richard O'Gorman, 2007: *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- ARTAČ STURMAN, Majda, 2009: Zaljubljeni v smrt? Ne – zaljubljeni v življenje. *Mladika* 53/3–4. 36.
- BABNIK, Gabriela, 2012: Strah pred drugimi. *Pogledi: umetnost, kultura, družba* 3/17. 20.
- BOGATAJ, Matej, 1992: Sergej Verč, Rolandov steber. *Literatura* 4/18. 85–87.
- BOGATAJ, Matej, 2010: Roman od Lepe Vide. *Delo, Književni listi*, 1. 12. 2010. 14.
- BRATOŽ, Igor, 2006: Udba, Rog, upanje in vse ostalo: Alojz Rebula, Zvonovi Nilandije, Mohorjeva družba, Celje, 2005 ... *Delo*, 15. 2. 2006. 23.
- BREGANT, Mihael, 2001: Dušan Jelinčič, Umor pod K2. *Mladina* 58/18. 72.
- ČRNIGOJ, Uroš, 1999: Zibelka sveta: Boris Pahor. *Rodna gruda* 46/10. 37.
- ČRNIGOJ, Uroš, 2003: Mučeništvo je dvomljivo: Dušan Jelinčič: Martin Čemur, založba Lipa ... *Primorska srečanja* 27/267–268. 101–102.
- DETELA, Lev, 1994: Ženske usode v slovenski skupnosti na Tržaškem: nova proza iz Trsta. *Delo*, 15. 12. 1994. 7.
- GRGIČ, Matejka, 1998: Pogled v »Peno majskega vala«: ob izidu knjige Marija Čuka. *Primorski dnevnik*, 1. 7. 1998. 11.
- GRGIČ, Matejka, 2000: Zgodba skupine mladih v letih '70. *Primorski dnevnik*, 31. 5. 2000. 10.

- JEREB, Robert, 2010: Nekateri vidiki kritikovega položaja v instituciji slovenske literarne kritike. Alojzija Zupan Sosič (ur.): *Sodobna slovenska književnost (1980–2010). Obdobja 29*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 117–122.
- JEVNIKAR, Martin, 1997: Alojz Rebula: Maranathà ali Leto 999. *Mladika* 41/4. 91–92.
- JURŠA, Barbara, 2011: Enoglasje o četverorečju. *Pogledi: umetnost, kultura, družba* 2/21. 27.
- JUVAN, Marko, 2008: »Slovenski kulturni sindrom« v nacionalni in primerjalni literarni zgodovini. *Slavistična revija* 56/1. 1–17.
- PAROVEL, Valentina, 2000: Boris Pahor: Zibelka sveta. Cankarjeva založba, Ljubljana 1999. *Literatura* 12/105. 187–188.
- PREGELJ, Barbara, 2010: O sredobežnosti sodobne slovenske proze. Irena Novak Popov (ur.): *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 284–290.
- RUSTJA, Božo, 2011: Dragocen navdih: ob Rebulovem romanu Nokturno za Primorsko. *Zvon* 14/1–2. 58–61.
- SKRUŠNÝ, Jaroslav, 2012: Pisatelj, ki v našo bližino ne prihaja od daleč: tretji roman Marka Sosiča presega klasično epsko narativno strukturo. *Delo*, 2. 10. 2012. 15.
- SUSIČ, Breda, 1997: Novi knjigi tržaških slovenskih avtorjev. *Novi glas*, 20. 3. 1997. 8.
- TRONTELJ, Ajda Kristina, 2006: Alojz Rebula, Zvonovi Nilandije. *Tretji dan* 35/5–6. 157–158.
- VIRK, Tomo, 1992: Sergej Verč: Rolandov steber (kriminalni roman). *Slovenec* 76/6. 22.